

PA 3825
.C5 M8
Copy 1

DA 3825
18

OBSERVATIONES CRITICAE
IN AESCHYLI CHOEPHOROS.

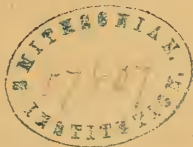
LOCI IN SENATU ACADEMICO

RITE OBTINENDI CAUSA

SCRIPSIT

Dr. IWANUS EDUARDUS PHILIPPUS MUELLER,

GRAEC. ET LAT. LITT. PROF. P. O.

ERLANGAE.

SUMTIBUS ANDREAE DEICHERT.

1867.

Τὸ γὰρ τοπάζειν τοῦ σάφ' εἰδέναι δίχα.

Aeschylus.

PA 3825
C5M8

I.

Cho. ph. 195 εἶθ' εἶχε φωνὴν ἔμφρον' ἀγγέλου δίκην,
(ed. Dind.) ὅπως δίφροντις οὔσα μὴ κινυσσόμην,
ἀλλ' ἢ σάφ' ἦν μοι τόνδ' ἀποπτύσαι πλόκον,
εἴπερ γ' ἀπ' ἐχθροῦ κρατὸς ἦν τετμημένος,
ἢ ξυγγενῆς ὧν εἶχε συμπενθεῖν ἐμοὶ
200 ἄγαλμα τύμβου τοῦδε καὶ τιμὴν πατρός.

Weilius reiecta Hermanni coniectura εἶτα pro εἶχε scribentis versum 199 sic interpretatur: 'aut, si cognatus esset, locum mihi daret una cum eo lugendi in huius tumuli ornamentum et honorem patris'. Confert Thucydideum illud ἀγανάκτησιν ἔχει, κατάμεμψιν, αἰσθησιν ἔχει (de quo vid. Popponem ad II, 41, 3) et Demosthenicum ὑποψίαν ἔχειν. At ἔχειν quamquam cum accusativis talium nominum coniunctum idem sonat quod habere apud Latinos, velut si dicunt 'aliquid vituperationem, suspicionem habet', tamen vis verbi alia est, ubi cum infinitivis verborum iungitur, oriturque ea significatio, quam Hermannus rectissime definit, cum monet ἔχω συμπενθεῖν non posse dici nisi ab eo qui materiam habeat lugendi. Sed etiamsi sermonis Graeci usus ab illa interpretatione non abhorreret, tamen vel sententiam eam, quam Weilius huic versui subiectam vult, ab hoc loco alienam esse manifestum est. Luget iam diu Electra; non igitur alter ei locum dare potest, sed ipsa alteri, ut secum lugeat. Quocirca nec per sermonis usum nec per sententiae rationem licet versum sic interpretari, ut interpretatus est Weilius.

Aliam viam explicandi iniit Naegelsbachius, magister meus 'doctissimus atque incomparabilis'. Is in Actis Acad. Monac. VIII, p. 466. 467 amplexus scripturam Wellaueri ἀλλ' εὖ σάφ' ἦν ἢ bene defensam locum sic explanavit: 'Oratio debebat sic continuari: aut respuere cincinnum illum aut ut cognati capitis suscipere et revereri. Nunc autem abrupto structurae tenore verba conversa sunt in interrogationem, ut haec sit informanda nobis structura periodi: ut planum esset, sitne ut ab inimico abscissus capite repudiandus an cognatus aliquis talis, qui lugeat mecum, decus illud huius tumuli et ornamentum patris habuerit (ἢ ξυγγενής τις ὄν, ὅστε συμπενθεῖν ἐμοί, εἶχεν ἐκεῖνον τὸν πλόκον ὄντα ἄγαλμα κ. τ. λ.)'. Haec nescio an nemini probaverit interpretes diligentissimus. Nam ferri non potest, ut infinitivus συμπενθεῖν pendeat ex συγγενής, quod si voluisset poeta, certe οἶος (συγγενής οἶος συμπενθεῖν) vel tale quid adiectivo aptasset; deinde non apte dicitur συγγενής εἶχε πλόκαμον ὄντα ἄγαλμα τύμβου καὶ τιμὴν πατρός, pro quo nemo est quin exspectet ἐκείρατο (cf. v. 180 ἔπεμψε χαίτην κορυβίμην χάριν πατρί).

Mihi quidem difficultas omnis sublata videtur, si pro ὄν εἶχε levissima facta immutatione scribimus ἦνεγκε hoc sensu: utinam voce praeditus esset cincinnus, ut certo scirem, utrum inimicus eum abscidisset, an cognatus aliquis ad patris tumulum attulisset, qui mecum lugeret. φέρειν est eadem vi qua in χοὰς φέρειν v. 98; obiectum est πλόκον, cuius praedicatum est ἄγαλμα — καὶ τιμὴν, συμπενθεῖν aptum est ex ἦνεγκε*).

*) Nuperrime L. Schiller in Muetzelli annalibus XX, 412. 413 coniecit: ἢ ξυγγενής ὄν εἶσε συμπεθεῖν ἐμοί, „oder ob ein Verwandter diese Locke hergelegt hat“; at, fueritne vis deponendi, quam huic verbo inesse statuit, apud Graecos in usu, ipse dubitat.

tiati pars posterior superiori liberius adnexa est atque sic conformata quasi praecesserit: ἀλλ' ἵνα εὖ ἦδεν εἰ ἀπ' ἐχθροῦ κρατός ἐστὶ τετμημένος ὁ πλόκος ἢ κ. τ. λ. Habemus igitur exemplum illius ἀσστηρᾶς ἀρμονίας Aeschyleae, cuius, ut ait Dionysius Halic. de adm. vi Dem. c. 39, proprium est τὸ τῆς ἀκολουθίας τῶν προεξενεχθέντων ὑπεροπτικῶς ἔχειν τὴν φράσιν μηδὲ κατάλληλον.

II.

- 205 καὶ μὴν στίβοι γε, δεύτερον τεκμήριον,
 ποδῶν ὅμοιοι τοῖς τ' ἐμοῖσιν ἐμφερεῖς.
 καὶ γὰρ δὴ' ἐστὸν τῷδε περιγραφὰ ποδοῖν,
 αὐτοῦ τ' ἐκείνου καὶ συνεμπόρον τινός.
 πτέρναι τενόντων θ' ὑπογραφαὶ μετρούμεναι
 210 ἐς ταυτὸ συμβαλνουσι τοῖς ἐμοῖς στίβοις.

Versus 207 et 208 Rossbachio in Commentatione de Choeph. locis nonnullis Vratislav. 1859 p. 15 videntur a ludis esse conficti, qui Euripidea castigatione ducti Pyladis vestigia ab Aeschylo non memorata aegre ferrent. Eiectis igitur his versibus receptaque ex scholiastae auctoritate in v. 206 particula δὲ pro τε sic legendum censet:

- καὶ μὴν στίβοι γε, δεύτερον τεκμήριον,
 ποδῶν ὅμοιοι, ταῖς δ' ἐμαῖσιν ἐμφερεῖς
 πτέρναι κ. τ. λ.

Hermannus contra et Weilius post v. 208 lacunae signum posuerunt, ille quidem his verbis: 'tantum abest, ut quicquam sit eiciendum, ut dolendum sit quod unus pluresve versus exciderint. Nam cum duorum vestigia cerni dicat Electra, altera Orestis, altera comitis cuiuspiam, quis dubitabit, praesertim cum etiam ad orationis integritatem aliquid desideretur, quin alterius istorum vestigia suis dissimilia, alterius similia esse dixerit?' At nihil desiderabis, dummodo, quid illud καὶ γὰρ (v. 207) velit, accurate per-

spexeris. Haec dicit Electra: 'en vestigia pedum meis prorsus similia *). Nam vel (καὶ γὰρ) duae sunt pedum circumscriptiones, una illius, altera comitis. Inde eo manifestior fit pedum illius cum meis similitudo.' Nimirum sententia per καὶ γὰρ illata nihil aliud quam demonstrat, quanta inter Electrae et Orestis vestigia similitudo intercedat. Nam similitudo duarum rerum magis conspicua fit, cum intercederit tertia res, quae illarum est dissimilis. Itaque versus 207 et 208 positos esse patet ad confirmandum illud στίβοι — ὅμοιοι τοῖς τ' ἐμοῖσιν ἐμφερεῖς.

Actor autem, qui personam Electrae agit, cogitandus est per gestum quendam pedibus metiri plantarum vestigia. Hoc dum fit, modicum dicendi intervallum oritur. Qua mora facta sic pergit: πτέρναι τερόντων θ' ὑπογραφαὶ κ. τ. λ. Et illa intercapedo rei quae agitur consentanea in causa est, cur versus 209 ἀσυνδέτως positus sit **). Sic explanatus locus nihil habebit, quod aut desideretur aut eiciatur; interpungendus autem hoc modo est:

206 — τοῖς τ' ἐμοῖσιν ἐμφερεῖς
καὶ γὰρ δὴ ἐστὸν τῷδε περιγραφὰ ποδοῖν,
αὐτοῦ τ' ἐκείνου καὶ συνεμπόρου τινός. —
πτέρναι τερόντων θ' ὑπογραφαὶ μετρούμεναι
ἐς ταυτὸ συμβαίνουσι τοῖς ἐμοῖς στίβοις.

*) ὅμοιοι τοῖς τ' ἐμοῖσιν ἐμφερεῖς dictum est pro ὅμοιοι ἐμφερεῖς τε τοῖς ἐμοῖς, τε non suo loco positum est, qua de re cf. Keck. ad. Agam. v. 1105 p. 387; synonymorum autem ὅμοιοι et ἐμφερεῖς par coniunctum nihil habet, quod abhorreat ab oratione Aeschylea; cf. Bernh. Hist. Litt. Graec. II, 2, 249. Itaque non est cur Weilium sequamur suspicantem ὁμοίως (sicut cincinnus) τοῖσδ' ἐμοῖσιν ἐμφερεῖς.

**) Eandem causam asyndeti cognosces in v. 233, ubi Orestes posteaquam signa, quibus soror fratrem agnosceret, collegit: σκέψαι-βόστρυχον, ἰδοῦ δ' ὕφασμα, pausa dicendi facta sic pergit: ἔνδον γενοῦ, κ. τ. λ.

III.

In comminatione Apollinis Loxiae (v. 269—296), cuius originem vere Aeschyleam ab obelo Dindorfiano vindicaverunt Rossbachius (l. c. p. 12) et Heimsoethus (in libro qui inscribitur *Die Wiederherstellung der Dramen des Aeschylus*, Bonnae 1861 p. 161), non pauca sunt, quae interpretes mirum quantum vexaverint. Nobis liceat versari in extrican-
dis iis, quae summis etiam nunc implicata difficultatibus videntur. Ac primum plurimum offensionis habent versus
278—280

*τὰ μὲν γὰρ ἐκ γῆς δυσφρόνων μειλίγματα
βροτοῖς πιφάυσκων εἶπε, τὰς δὲ νόσους,*

Hermanni quidem coniecturam *μηρίγματα* cum Lobeckio pro *μειλίγματα* et *τάσδ' αἰνῶν νόσους* pro iis quae Medicei altera manus exhibet *τάς δὲ νόων, νόσους* scribentis satis refutavit Heimsoethus l. l. p. 159; ipse autem legi vult :

*τὰ μὲν γὰρ ἐκ γῆς δυσφρόνων κηλήματα
βροτοῖς πιφάύσκειν εἶπε λειχῆνας νόσους.*

κηλήματα intellegit *βέλη βλέπτοντα, κῆλα*, cuius vocabuli hac quidem significatione minus usitati glossam *μειλίγματα* in textum irrepsisse suspicatur; *κηλήματα* esse subiectum, *πιφάύσκειν* regere obiectum *λειχῆνας νόσους*. At ne si concedamus quidem *κηλήματα* idem h. l. sonare quod *κῆλα*, probari potest locutio *-κηλήματα πιφάύσκει βροτοῖς λειχῆνας*. Nimirum Apollo minatur mortales telorum ab inferis missorum tanquam ictu vulneratos lichene affectum iri: sed *πιφάύσκειν* nunquam est apud Graecos afferre, gignere, incutere, sed indicare, planum, manifestum facere; qui igitur dici potest *κηλήματα πιφάύσκει λειχῆνας*, tela incutiunt vitiliginem? *Μειλίγματα* vero, in quo nomine ipso satis hercule est obscuritatis Apollineae, pro glossa habere nominis, cui quam vim Heimsoethus subicit, ea inaudita est et ab usu

Graecorum remotissima (cf. Ibyc. fragm. 2, 2 ed. Bergk: ἔρωσ κηλήμασι παντοδαποῖς εἰς ἄπειρα δίκτυα Κύπριδος βάλλει et Eur. Troad. 893 de Helena: αἰρεῖ γὰρ ἀνδρῶν ὄμματ' — — ὧδ' ἔχει κηλήματα), est tantas obducere tenebras, quas ne Aeschylus quidem ipse posset discutere.

Quid Weilius? Is pro corrupto illo τὰς δὲ νῶν νόσους vel pro eo, quod prius in Med. scriptum erat τὰς δὲ νωνόσους, scribit τὰς δειλῶν νόσους; μειλίγματα autem et totum locum sic interpretatur: 'Nam quum praeciperet mortalibus, quo modo manium ex inferis ira placanda esset (videlicet fortiter in interfectores animadvertendo), ignavorum (vindictae pericula expaventium [vescentium?], τῶν ἀποδειλιῶντων) praedicavit morbos.' In quo primum prorsus immemor erat illius τὰ μὲν, quod non dubium est quin contrarie referatur ad ἄλλας τ' ἐφώνει προσβολὰς Ἐρινύων (v. 283); deinde haec interpretatio absona est a loci sententia universa: non enim, quibus rationibus ira inferorum sit placanda, sed, quae ipsos, qui poenas a noxiis non sumserint, mansurae sint poenae, docet Apollo ob eamque causam omnia, ut cum Vergilio loquar, poenarum nomina percurrit. His de causis nec emendatio nec interpretatio Weillii nobis probatur.

Sed cur eam viri docti viam interpretandi deseruerint, quam iam scholiasta praeiverat, vehementer miror. Is μειλίγματα sic interpretatur: τῶν ἐχθρῶν μειλίγματα. αἱ κολάσεις γὰρ τῶν ἀδικούντων μειλίγματά εἰσι τῶν ἀδικηθέντων. Sunt igitur poenae, quas Furiae — nam hae sunt δύσφρονες illae, ut patet ex contrario ἄλλας τ' ἐφώνει προσβολὰς Ἐρινύων — ex inferis mittunt, quibus ira manium placetur. Hanc autem vim Graecis non inauditam fuisse documento est epitheton μειλίχιος, quo cognominabatur Ζεύς, cui Διάσια Athenienses celebrabant. Cf. Mommsen. Heortol. p. 382, qui C. F. Hermannō assentitur in Antiqq. Relig. Graec. §. 58 iudicanti per prolepsin quandam vel euphe-

mismum sic appellatum esse Jovem iratum et poenas mittentem. Hesych. Διάσια — έορτῆς ἦν έπετέλουν μετὰ τινος στυγνότητος θύοντες (cf. interpp. ad Thucyd. I, 126, 6). Apollonius quoque Rhodius illius rei potest esse documento, apud quem legimus 3, 594 νόσφι δὲ οἱ αὐτῷ φάτ' έοικότα μείλια τίσειν νίῆας Φοίξιοι, quod recte explanat scholion (ed. Keil.): χωρὶς δὲ αὐτῷ δῶσειν τιμωρίαν ἔλεγεν τοὺς Φοίξον παῖδας. Itaque non opus est cum Lobeckio et Hérmanno μηνίματα scribere pro μειλίγματα, quod nomen obscurius et difficilius intellectu qui fieri potuerit ut nomen apertum atque lucidum, quale est μηνίματα, loco demoveret, equidem non intellego. Vox autem obscurior convenit Loxiae ambiguitati et obscuritati, quam poetam imitatione exprimere voluisse rectissime Heimsoethus statuit.

Quod si μειλίγματα poenae sunt, quas irae manium inultorum placandae causa Furiae exigunt a mortalibus, sequitur βροτοῖς eos intellegendos esse mortales, qui caedem parentum inultam sinunt, neque ulla coniectura tentandum hoc vocabulum est, ut tentavit Rossbachius l. l. p. 13 ἀστοῖς pro βροτοῖς coniciens. Ἄστοῖς enim et νῶν ita inter se opposita esse putat, ut νῶν intellegantur Orestes et Electra, ἀστοὶ cives Argivi, qui nisi regis per scelus oppressi ultioni prospiciant, inferorum iis immineat vindicta. At haec explicatio vel ideo reiicienda est, quod Electrae mentio, ut rectissime Dindorfius in praef. ed. V. p. XCIII notavit, ab hoc loco prorsus aliena est. Τὰς δὲ νῶν quamquam scholiasta sic legit, ferri nullo modo potest. Legendum est igitur cum Schneidewino τὰ σδ' ἔμοι νόσους. Jam haec oritur sententia: Unum genus poenarum (τὰ μὲν μειλίγματα), quas ex inferis Dirae placaminum loco mitterent mortalibus, portendens (πιφανάσκων) morbos mihi memoravit huiuscemodi: σαρκῶν έπαμβατῆρας κ. τ. λ. Atque hae quidem poenae corpora exe-

dunt. Sequitur alterum genus earum, quae ad animum pertinent. Quodsi poeta orationem ad amussim conformare voluisset, sic eam continuaturus erat: *ἄλλα δὲ μειλίγματα πιφάνσκων*; nunc liberius adiunxit superioribus: *ἄλλας τ' ἐφώνει προσβολὰς Ἐρινύων*. Simile transitus ab oppositione ad coniunctionem exemplum legitur Sept. 924. 25: *ὡς ἐρξάτην πολλὰ μὲν πολίτας ξένων τε πάντων σίχας*, ubi bene schol. *πολλὰ κακὰ ἔρξαν τοῖς πολίταις, τοῖς μὲν Θεβαίοις ὁ Ἐτεοκλῆς, τοῖς δὲ Ἀργείοις Πολυνείκης*. Alia exempla suppeditabit Kühn. Gr. ampl. II, §. 733, 6, a. Atque illae quidem *προσβολαί*, ut ex sequentibus patet, furorem et insaniam afferunt. In descriptione autem huius partitis poenarum versus 285

ὄρῳντα λαμπρὸν ἐν σκότῳ νωμῶντ' ὄφρῳν

dici vix potest quam transversos egerit interpretes. Tribus modis difficultatem huius loci expedire conati sunt. Plurimi versum huc illuc transponendum censuerunt; Weilius ante hunc versum tres excidisse statuit numerorum lege sua perductus, cui tantum tribuit, ut Aeschylus calculator potius quam poeta esse videatur; alii et transponendo et emendando loco desperato mederi volunt, ut Rossbachius l. l. p. 13. 16, qui post versum 271 sic legendum putat:

ἄτας ὕφ' ἦπαρ θερμὸν ἐξανδῶμενος,

εἰ μὴ μέτειμι τοῦ πατρὸς τοὺς αἰτίους·

αὐτὸν δ' ἔφασκεν ἐν σκότῳ νωμῶντ' ὄφρῳν

ὄρμῶν τε λαμπρὸν καὶ φίλη ψυχῇ τάδε

τίσειν μ' ἔχοντα κ. τ. λ.

Αὐτὸν ad Agamemnonem referri et *ὄρμῶν* pro *ὄρῳντα* cum Hartungio legi vult vestigiis insistens veterum grammaticorum. At ista omnia vel hac una re corruant necesse est, quod *αὐτὸν* ad *τοῦ πατρὸς* referendum est, *τοῦ πατρὸς τοὺς αἰτίους* autem corrupta lectio est atque merito a Dindorfio (l. l.) derisui habita, pro qua Heimsoethus veram manum poetae *τοῦ φόνου τοὺς αἰτίους* restituit. Heim-

soethus ipse rem, de qua quaerimus, hac coniectura enodandam esse censet:

ἄλλας τ' ἐφέρπειν προσβολὰς Ἐρινύων
 ἐκ τῶν πατρῶων αἱμάτων τελουμένας
 ὄρῶντα λαμπρὸν ἐν σκότῳ νομῶντ' ὄφρυν.

Qui quod extremo versu insaniam mentis significari statuit, recte eum fecisse puto. Nam qui clarum videt, supercilia per tenebras movens, eum esse intellego, qui vel per tenebras Furiarum sp̄ciem oculis cernere sibi videatur. Quod autem iungi vult προσβολαὶ ἐφέρπουσιν ὄρῶντα λαμπρὸν, i. e. μαινόμενον, in eo nemo ei assentietur. Nimirum malum ἐφέρει eum, qui eius adhuc expers est; sic Eum. 313 τὸν μὲν καθαρὰς χεῖρας προνέμοντ' οὔτις ἐφέρει μῆνις ἀφ' ἡμῶν; ergo προσβολαὶ Ἐρινύων accedunt ad eum, qui furoris expers est, non ad eum, cuius mens iam furore agitur, ὄρῶντα λαμπρὸν ἐν σκότῳ ν. ο. Itaque illa emendatione difficultas loci neutiquam tollitur. Tollitur autem, ut mihi quidem videtur, si accusativum ὄρῶντα pendere statuimus ex participio φωνῶν, quod ex ἐφώνει facillime auditur, hoc sensu: de aliis memoravit accessionibus Furiarum, memorans de aliquo, qui clarum per tenebras videret. ὄρῶντα sc. τινά indefinite nec in certo homine dictum est a Loxia rem obscurante nec dicendi asperitatem fugiente. Participia autem ex verbis definitis saepe assumenda esse docet magister meus ingeniosissimus, Doederlinus, in Comment. de Brachylogia serm. Gr. et Lat. cf. eius Reden und Aufsätze II, p. 188. Sic neque ad emendationem neque ad transpositionem confugiendum est et sic demum quae sequuntur τὸ γὰρ σκοτεινὸν τῶν ἐνεργέτων βέλος — καὶ λύσσαν καὶ μάταιον ἐκ νυκτῶν φόβον κινεῖν ταράσσειν — nam ita scribendum cum Weillio et Heimsoetho est — superioribus continuantur optime.

IV.

450 τοιαῦτ' ἀκούων ἐν φρεσὶν γράφου — .

Heimsoethus verba ἐν φρεσὶν γράφου interpretationem esse veteris cuiusdam grammatici putat, quae verbis δι' ὧτων συντέτραινε adhibita in textum fluxerit atque poetae verba loco suo exturbaverit. Verae autem manus vestigia cernere sibi videtur in iis quae scholiasta habet adnotata ad ἡσύχω φρενῶν βάσει: ἡρεμαία τῆ ψυχῆ. ἀντὶ τοῦ προσέχων καὶ μὴ ἀποπλανώμενος. Quae alieno loco adscripta olim esse ad explananda verba poetae, quae nunc exciderint, arbitratus locum sic restituit:

τοιαῦτ' ἀκούων μὴ παραπλανωμένω

νόω δι' ὧτων ἔσω

τέτραινε μῦθον ἡσύχω φρενῶν βάσει.

Haec eo confirmare studet, quod versus 444 (λέγεις πατρῷον μόνον) usque ad 455 (ἀκάμπτη μένει καθήκειν) omnes soli Electrae tribuendos esse censet. Quod si verum esset, sane in illis ἐν φρεσὶν γράφου et δι' ὧτων τέτραινε ἡσύχω φρενῶν βάσει tautologia quaedam inesset vix ferenda, uti iudicat Heimsoethus l. l. p. 11. Sed falso systema tertium commi discipulis. Quoniam enim illos versus omnes Electrae esse vult, etiam versus 423 (ἔκοψα κομμὸν Ἄριον) et qui sequuntur, non eos tantum, qui a versu 429 (ὡ δαΐα· sic cum Wellauero et Bambergero scribendum est altero ὡ propter antistrophicum versum expuncto) usque ad 433 (ἄνδρα θάψαι) continuantur, eidem Electrae adiudicat. At quod illud ἔκοψα κομμὸν referri vult ad Electrae planetum cum maxime excitatum eorum, quae Orestes modo de matris sceleribus memorasset, stimulis *), in verbis Orestis

*) l. l. p. 484: 'Die in den Worten des Orestes gegebene Erinnerung an die unsäglichen, unsühnbaren Gräueltthaten setzen die Electra in Wuth, sie tanzt auf, schlägt sich Brust und

ipsis nihil inesse video, quod Electram ad tantum dolorem excitare potuerit, ut tanquam furibunda pectora pugnis contunderet, passos laceraret capillos, genas unguibus secaret. Quid? quod ille planctus barbarus non Electrae moribus ingenuis, sed choro captivarum feminarum convenit, ut optime docuit Merkelius in Commentatione, quae inscribitur *Zur Aeschylus-Kritik und Erklärung*, 1863 p. 6. At enim quo tempore planctus ille femineus factus est? Cum occisus et truncatus Agamemno humatus est? Minime. An eo ipso tempore, quo haec pronuntiabantur? Ne hoc quidem statuendum est: obstat, si non aoristus ἔκοψα, quem iam Bambergerus cum Sophocleo illo ἔφριξ' ἔρωτι et Heimsoethus cum aoristis Tragicorum propriis ἀπέπτυσσα, ᾄμωξα, ἐκλανσα, aliis comparavit, at certe ἦν ἰδεῖν (v. 425), quod illi interpretationi reclamitare intellegens Bambergerus emendare voluit πολυπλάνητ' ἄδην ἰδεῖν (sc. ἔστι). Mihi quidem illud ἔκοψα et hoc ἦν ἰδεῖν ad proximum illud tempus pertinere videtur, cum missu reginae (v. 22) Chorus libaturam inferias Electram comitabatur cum planctu ingenti (v. 22 et seqq.), quem tamen pro veri amoris et pietatis in Agamemnonem signo esse vult. Haec autem ideo chorus memorat, ut Orestes dubius animi tandem aliquando consilium capiat poenas a matre exigendi.

Quod si versus 422 — 428 fieri non potest quin choro tribuantur, versus autem 429—434 Electrae, sequitur versus 444—455 non soli Electrae adiudicandos, sed inter Electram et Chorum sic dividendos esse, quemadmodum iam Bambergerus et Dindorfius fecerunt, ut versus 444—450 Electrae, δι' ὧτων δὲ συντέτραινε Chori sint. Ex quo efficitur, in illo ἐν φρεσὶν γράφον vel quidquid ibi a poeta scriptum fuit, et in hoc συντέτραινε μῦθον ἡσύχω φρενῶν βάσει non

Haupt — kurz dieser Theil beginnt mit einem wilden κομμός von Seiten der Electra, die nun singt: ἔκοψα κομμόν u. s. w.‘

inanem quandam repetitionem esse, sed quod Electra graviter admonuerit, id excipere Chorum idem monentem. Ipsum autem illud ἐν φρεσὶν γράφου cum Heimsoetho glossema quidem esse iudico, sed veram manum poetae non sic obliteratam puto, ut ad illam restituendam ex scholio aliis verbis adscripto auxilium sit petendum. Idem fere et alii iudicaverunt atque duas quae ad versus integritatem deessent syllabas supplere satis putaverunt. Franzius quidem scripsit: σαῖσιν ἐν φρεσὶν γράφου, quod non improbatur Weilio et ab Hartungio acceptum est. Verum vix quidquam magis languet quam illud σαῖσιν. Electra videlicet in nullius nisi Orestis pectus vult descendere ea quae monuerit. Cautius Hermannus 'quid exciderit, inquit, dici non potest.' Equidem si quid video, Aeschylum scripsisse puto

τοιαῦτ' ἀκούων ἐγγράφου δέλτοις φρενῶν.

Hoc Aeschyleum esse docent hi loci. Prom. 788:

σοὶ πρῶτον, Ἰοῖ, πολύδονον πλάνην φράσω,

ἣν ἐγγράφου σὺ μνήμοσιν δέλτοις φρενῶν.

Eum. 275: δελτογράφῳ δὲ πάντ' ἐπωπᾶ φρενί.

Suppl. 179: αἰνῶ φυλάξαι τᾶμ' ἔπη δελτουμένας.

Etiam Sophocles fragm. Tript. 8: θῆς δ' ἐν φρενὸς δέλτοισι τοὺς ἐμοὺς λόγους.

Vides igitur glossam ἐν φρεσὶν γράφου non prorsus obliterasse manum poetae, sed orationem poeticam in prosam depravasse. — Jam restituta ut mihi videtur poetae manu perspicere licet, quam valeat universus locus (v. 423 — 455) ut ad Orestis consilium confirmandum, ita ad commovendos animos audientium. Apte Chorus memorat planctus sui saevitiam, ut Orestes ex eo, quod captivae mulieres tantum luctum ediderint, tanto magis suum ut filii esse intellegat patrem ulcisci; Electra lamentatur patrem luctus expertem fuisse iussu matris: vel his accenditur Orestis animus (πατρὸς δ' ἀτίμωσιν ἄρα τίσει v. 435). Magis autem inflammatur, cum Chorus contumeliam Agamemnonis

occisi aperuit, Electra, quantas ipsa indignitates perpessa sit, docuit. Jam vero ubi soror intenta voce et gestu acri atque instante illud vociferata est: *τοιαῦτ' ἀκούων ἐγγράφου δέλτοις φρενῶν*, et Chorus, ut pro sua parte flamman ultricem suggereret, excepit hortationem Electrae voce et gestu non minus elato: *δι' ὧτων δὲ συντέτραινε μῦθον ἡσύχῃ φρενῶν βάσει*: tum vero confirmatus ad ultionem Orestis animus est atque patrem invocat verbis his: *σέ τοι λέγω, ξυγγενοῦ, πάτερ, φίλοις*. Quo nihil aptius ad percutiendos animos audientium fingi potest.

V.

569 *τί δὴ πύλαισι τὸν ἰκέτην ἀπείργετε,*

Αἰγισθος εἶπερ οἶδεν ἔνδημος παρών;

Sic Mediceus et editores omnes praeter Dindorfium, qui in praef. ed. V. p. XCVII docet adiectivum *ἐνδημος* huic loco alienum esse. Ipse emendavit *ἔκδημός περ ὄν*, sic interpretans: cur supplicem ab domo arcetis, si Aegistho quamvis absenti notus est? Hoc eo defendit, quod ex iis, quae infra agantur et dicantur, appareat Aegisthum non in aedibus versari, sed peregre abesse. At enim neque advena Orestes ipse hoc scire poterat neque viator ille, quem fingit praetereuntem. Itaque haec emendatio non probanda est, sed scribendum *ἐν δόμοις παρών*, id quod ipse Dindorfius l. l. suspicatus est, hoc sensu: cur tandem arcetis supplicem a domo, si quidem domi est Aegisthus et scit eum foris esse, i. e. nisi forte domi est et scit hospitem adesse neque tamen hospitio excepturus est.

VI.

Stasimi primi stropha prima (v. 585 — 593) in Mediceo vitiose scripta emendationum et interpretationum varietate insignis est. Hermannus quidem sic legendum putat:

πολλὰ μὲν γὰ τρέφει
 δεινὰ δειμάτων ἄχη,
 πόντιαί τ' ἀγκάλαι
 κνωδάλων ἀνταίων
 βρύνουσι πλάθουσι καὶ πεδαίχμιοι
 λαμπάδες πεδάοροι,
 πτανὰ δὲ καὶ πεδοβάμον' ἀπ' ἀνεμοέντων
 αἰγίδων φράσαι κότον.

In quo tria sunt, quae offensionem haud parvam habent. Primum illud βρύνουσι, pro quo Med. praebet βροτοῖσι, non necessarium videtur; nam sic struendum est: γὰ τρέφει πολλὰ δεινὰ δειμάτων ἄχη πόντιαί τ' ἀγκάλαι sc. τρέφουσιν ἄχη κνωδάλων ἀνταίων βροτοῖς ὄντων; deinde πλάθουσι (Med. πλάθουσι, βλαστοῦσι καὶ) cum λαμπάδες coniunctum sensu iusto caret; cum enim πλήθει sit plenum esse, abundare, quaeritur, quanam re abundant λαμπάδες; denique Hermannus vellem explicasset, quo modo intellegenda esset extrema pars πτανὰ — ἀπ' ἀνεμοέντων αἰγίδων φράσαι κότον. Accedit quod 'molossus' ἀνταίων cum cretico κνωδάλων in unum versum ligatus, ut Heimsoethus p. 378 demonstravit, a metrica huius strophae ratione abhorret. His de causis Hermannum sequi non possumus.

Weilius propius accedit ad Medicei scripturam. Stropham enim hunc in modum restituit:

Πολλὰ μὲν γὰ τρέφει δεινὰ δειμάτων ἄχη,
 πόντιαί τ' ἀγκάλαι κνωδάλων
 ἀνταίων βροτοῖσι πλά-
 θουσι, βλαστοῦσι καὶ πεδαίχμιοι
 λαμπάδες πεδάοροι
 πτανὰ τε καὶ πεδοβάμονα ἀνεμοέντων
 αἰγίδων φράσαι κότον.

Scholorum auctoritatem secutus βλαστοῦσιν transitive accipit (γεννῶσι καὶ αὔξουσιν), ut haec dicat poeta: 'multa sunt immania, quae terra et mare et aër alunt, nihil

immanius feminarum libidine', atque, ut versus antistrophicus satis respondeat, inter ἔρωτας et ἄταισι adiectivum αἰναῖσι et particulam τ' inserit (παντόλμους ἔρωτας, αἰναῖσι τ' ἄταισι κ. τ. λ.). At adiectivum αἰναῖσι huic loco non convenire Heimsoethus docuit p. 378, cui ne versus quidem ἀνταίων βροτοῖσι πλά — παντόλμους ἔρωτας αἰ — satis numerosi videntur (p. 377). Sed fac Weilium usque eo velis secundis pervectum esse; haud dubie naufragium fecit, cum ad scopulos illos appulit κἄνεμοέντων αἰγίδων φράσαι κόντον. 'φράσαι' inquit 'est infinitivus per graecismum additus (v. ad v. 970), non imperativus: opponitur τίς λέγει;' Qualis est iste graecismus, per quem licet ad κόντον, obiectum verbi βλαστοῦσιν, addere infinitivum φράσαι? nam in versu 970 (976 ed. Dind.), quem citat, ὡς ἐπεικάσαι πάθη πάρεστιν, infinitivus pendet ex πάρεστι neque proprietates quaedam sermonis Graeci cerni potest. Ex quo intellegitur nihil lucis obscuro loco interpretatione Weiliana allatum esse.

Multo praestat Heimsoethi scriptura

πόντιαί τ' ἀγκάλαι κνωδάλων
 ἀνταίων βροτοῖς (— ' —' —' ∪ —)
 βρύουσι, βλαστοῦσι καὶ πεδαίχμιοι
 κ. τ. λ. — κἄνεμοέντ' ἄν
 αἰγίδων φράσαις κόντον.

Sed ne illi quidem prorsus assentimur. Nam ut versus antistrophici cum huius strophae versibus concordent, illud βροτοῖς βρύουσι eum coegit in antistropho aliquid addere, quod vix cuiquam probetur. Conicit enim haec:

Ἄλλ' ὑπέρολμον ἀνδρὸς φρόνημα τίς λέγει
 καὶ γυναικῶν φρεσὶν τλαμόνων
 καὶ παμμηχάνους
 ἔρωτας κ. τ. λ.

atque ita nectit: ὑπέρολμον φρόνημα ἀνδρὸς καὶ γυναικῶν φρεσὶν τλαμόνων. At enim sic tautologia intolerabilis

nasceretur; nam *ὑπέρολμον φρόνημα γυναικῶν* et *γυναῖ-
κες φρεσὶ τλάμονες* idem esset, *ἔρωτας* autem in univer-
sum esset dictum atque ad viros etiam pertineret, cum, ut
e Chori exemplis apparet, tantummodo *ἔρωτες γυναικῶν
φρεσὶ τλαμόνων* perstringantur. Reicienda est igitur
haec coniectura et interpretatio, Mediceus autem ita sequen-
dus, ut deleta cum Dindorfio vocula *καὶ* ante *παντόλμους*
librarii errore invecta legendum sit

— — *καὶ γυναικῶν φρεσὶν τλαμόνων
παντόλμους ἔρωτας
ἄταισι κ. τ. λ.*

Id si recte disputatum est, sequitur antistrophum prorsus sanum esse atque ad metricam eius legem et normam stropham, de qua quaerimus, restituendam esse. Igitur Heimsoethianum illud *βροτοῖς βρῦουσι* locum habere non potest. Neque aliud quidquam relinquetur, quam ut tertius versus sic scribatur

ἀνταίων βροτοῖσι·

de numeris vide Rossb. et Westphal. doct. metr. III, 174; structura autem quae sit, supra iam docui.

Sed ut illud *βρῦουσι* improbo, ita cum Heimsoetho *βλαστοῖσι* pro *πλάθουσι* scribendum esse censeo, nisi quod hoc verbum non transitive accipiendum puto, a quo regantur *πιανά τε καὶ πεδοβάμονα*, sed intransitive, neque substantivo *λαμπάδες* eam quam scholia subicio sententiam. Nam *λαμπάδες* si, ut multi volunt, de solis radiis intelleguntur, possunt illae quidem appellari *μετέωροι*, sed *μεταίχμιοι*, interiectae inter caelum et terram, non possunt, quippe cum sol ipse in summo caelo versetur. Sunt igitur, id quod iam Klausenius et Bambergerus viderunt, fulmina (cf. Eur. Suppl. 1011 *δαμασθεῖς λαμπάσιν κεραννίσις*, Bacch. 244 *ὃς ἐκπυροῦται λαμπάσιν κεραννίσις*) et omnino lumina, quae in aere subito oriuntur, qualia describit Aristoteles de mundo c. 4 *πολλὰ δὲ καὶ ἄλλαι φαντασμάτων ἰδέαι θεωροῦνται,*

λαμπάδες τε καλούμεναι καὶ δοκίδες καὶ πίθοι καὶ βόθυνοι. Diod. 16, 66 δι' ὅλης τῆς νυκτὸς προηγεῖτο λαμπάς* Aptissime autem Merkelius*) l. l. p. 11 ex Diog. Laert. II, 3, 5 coll. Marm. Par. p. 72 refert duabus olympiadibus antequam Oresteia doceretur, vel, ut Plinius N. H. II, 59 traderet, Olympiadis septuagesimae octavae secundo anno lapidem de caelo decidisse ad Aegos flumen et cometam illis noctibus flagrasse, quae ostenta eos, qui Ol. 80, 3 Oresteiam spectarent, etiamtum memoria tenuisse credibile esset. Talia igitur poeta significare vult, omnia formidinum in rerum natura genera colligens, atque hae λαμπάδες rectissime dicuntur non solum μετέωροι, sed etiam μεταίχμιοι. Quod si λαμπάδες flammae caelestes sunt, quid vult βλαστοῦσι? βλαστειν, nasci, germinare, de ignibus aeriis dictum valet emicare, existere addita significatione pullulandi (cf. Ellendt. lex. Soph. s. v. βλαστάνειν) atque in illo βλαστοῦσι λαμπάδες sensus inest 'crebris micat ignibus aether'; multitudini enim monstrorum, quae terra ac maria alunt (πολλὰ μὲν γὰρ τρέφει), respondet caelestium portentorum multitudo. Tropus ipse non audacior est quam ille, quem legimus in Agam. 311 φάος τὸδ οὐκ ἄπαππον Ἰδαίου πυρός. — Jam quartum genus rerum dirarum sequitur, procellarum vis ac rabies. Procellae autem saepius cum fulminibus coniunguntur; cf. Pseudo-Plat. Alcyon. 3 extr. (VI, 110 ed. Herm.) καὶ ἐνθυμηθέντι γὰρ τῷ θεῷ ἐπέλθου καὶ τὰς ἀστραπὰς ἐκείνας καὶ βροντὰς ἀνέμων τε ἐξαισία μεγέθη. Plin. N. H. II, 49. Et illa ἐξαισία μεγέθη ἀνέμων poeta ita describit: πτανὰ τε καὶ πεδοβάμονα κἀνεμοέντων | ἀγίδων φράσαν κότον. φράσαν bene emendavit Merkelius. Aoristus est ex eo genere, quo res semel observata tanquam pro exemplo omnium rerum, quae

*) Qui quod πτανὰ ad saxum illud caeleste, πεδοβάμονα ad terrae motum referri vult, mirum est.

similes acciderunt accidentque, ponitur; verbum ipsum sic usurpatur, ut valeat narrare, quod quis iam expertum habeat. Pers. 267 *καὶ μὴν παρών γε — φράσαιμ' ἄν οἱ, ἐπορσύνθη κακά*. Sententia igitur huius loci haec est: turbinum quoque furorem testantur bestiae et volucres et solo incedentes, quippe quae iam saepe eorum vi abreptae sint. *καὶ* ad *ἀνεμοέντων* additum eodem sensu dictum est quo illud *καὶ* post *βλαστοῦσι*.

Quae si recte disputata sunt, descriptio rerum terribilium a poeta secundum quatuor quae olim dicebantur elementa facta est: terra alit monstra dira, mare beluas hominibus infestas; ignium vis horrida cernitur in fulminibus et aliis inter caelum et terram micantibus ostentis flammeis; aeris vis sentitur procellarum bestias potissimum rapientium ira ac rabie. Sed haec descriptio rursus ad bipertitam rationem revocatur: primum eae formidines recensentur, quas inferior pars mundi alit; beluae terrestres et marinae, deinde eae, quae in superiore parte gignuntur, ignes et procellae. Quamobrem stropha sic conformanda et interpungenda erit:

*πολλὰ μὲν γὰρ τρέφει δεινὰ δειμάτων ἄχη
 πόντιαί τ' ἀγκάλαι κνωδάλων
 ἀνταίων βροιοῦσι
 βλαστοῦσι καὶ πεδαίχμιοι
 λαμπάδες πεδάοροι,
 πτανὰ τε καὶ πεδοβάμονα κἀνεμοέντων
 αἰγίδων φράσαν κότον.*

VII.

599 *συζύγους δ' ὀμανλίας
 θηλυκρατῆς ἀπέρωτος ἔρωσ παρανικᾶ
 κνωδάλων τε καὶ βροτῶν.*

In verbo *παρανικᾶ* non immerito offendunt Hermannus Merkelius alii. Legendumne fortasse *παρακινεῖ?* *κινεῖν* et *νικᾶν* a librariis permutata esse videmus ex Thuc. I,

143, 1, ubi in Vatic. *νικήσαντες*, in aliis codd. *κινήσαντες* scriptum extat. Ut autem Graeci dicunt *τὴν πολιτείαν, τὰ καθεστῶτα, τὰ πάτρια κινεῖν*, non solum si quid moveatur, verum etiam si quid ita misceatur ac turbetur, ut dissolvatur rerum status, ita *παρακινεῖν*, quamquam usus eius plerumque intransitivus est*), tamen etiam de statu reipublicae movendo et labefactando dictum esse Dindorfius docet in lex. Stephan. VI, 287. Hoc igitur loco translata ex republica imagine dicitur de evertenda ea communitate, quae pietate continetur; est enim *σύζυγος ὁμαυλλία* non modo ea societas, quae in coniugio est, sed, ut exempla *ἔρωτος ἀπερώτου* a Choro allata demonstrant, latius patet, velut ea, quae in liberis ac parentibus est, quam *ἔρωτος ἀπέρωτος* recte dici potest miscere turbare evertere, *παρακινεῖν*.

VIII.

Stropham corruptissimam stasimi primi, quae a v. 623 usque ad 630 continuatur, Hermannus ita sanare studuit, ut scriberet

ἐπεὶ δ' ἐπεμνησάμην ἀμειλιχῶν
 πόνων (ἀκαιρος δ' ὁ δυσφιλές γαμή-
 λευμ' ἀπέυχeton δόμοις
 γυναικοβούλους τε μήτιδας φρενῶν
 ἐπ' ἀνδρὶ τευχεςφόρῳ,
 ἐπ' ἀνδρὶ δάοις ἐπικλύτῳ σέβων,
 τίων τ' ἀθέρμαντον ἐστίαν δόμων
 γυναιχείαν τ' ἄτολμον αἰχμάν).

Parenthesis ab huius loci sententia prorsus abhorret. Nam, ad quod damnandum chorus post demonstratam Althaeae matris in filium, Scyllae filiae in patrem impietatem

*) Meinek. Fragm. Comicc. IV, 689: 'παρακινεῖν proprie de citharistis usurpatum videtur a recta chordarum via aberrantibus; hinc pro *ληρεῖν* et *μαίνεσθαι* intransitive dictum.'

iam transit, coniugium dico Clytemestrae et Aegisthi et caedem mariti ab uxore perpetrata, id nullo modo fieri potest ut in parenthesis concludatur atque tanquam obiter tangatur; in hoc enim exemplo detestabili cardo rei vertitur. Accedit quod apodosis Hermanniana *κακῶν δὲ πρῆσβεύεται τὸ Ἀήμιον λόγῳ κ. τ. λ.* ad illam protasin male quadrat. Ob id ipsum, ut alia omittam, Hermanni scriptura probari non potest.

Naegelsbachius l. l. p. 478—480 stropham sic refigendam censuit:

ἐπεὶ δ' ἐπεμνησάμην ἀμειλίχων
 πόνων ἀκαίρων τε, δυσφιλὲς γαμήλευμ' ἀπέυ-
 χετον (-κτέον) δόμοις
 γυναικοβούλους τε μήτιδας φρενῶν
 ἐπ' ἀνδρὶ τευχεσφόρῳ,
 ἐπ' ἀνδρὶ, δάοις ὅς εἰκότως σέβας
 τίω δ' ἀθέρμαντον ἐστίαν δόμων
 γυναικείαν τ' ἄτολμον αἰχμάν.

At ne sic quidem omnes dubitationes eximuntur. Nam etsi nos nolimus cum Heimsoetho (p. 245) offendere in illo ἀμειλίχων πόνων ἀκαίρων τε, tamen altera coniectura δάοις ὅς εἰκότως σέβας neutiquam potest probari. Nam hoc enuntiatum relativum cum prosam orationem nimis redolet, tum εἰκότως laudationem quandam hostium habet Agamemnonem reverentia prosequentium, quae quidem laudatio a loci ratione abhorret.

Weilius pro ἀκαίρως δὲ legi vult παρήσω δὲ vel tale quid, pro τίων δ' femininum τίονσα ad finem strophae interrogationis signo addito, pro δηίοις ἐπικότω σέβας substituit δάοισιν ἐντόκῳ σέβας, hoc sensu: 'Cum immites libidines commemoraverim, silentione premam detestandum Clytemestrae et Aegisthi conubium feminaeque insidias viro bellatori structas, viro etiam hostibus venerabili? Colamne frigidum focum domesticum, mulierum imbelles scep-

trum? — Qui quod signum interrogationis poni vult, viam monstrare mihi videtur, qua locus impeditissimus expediri possit; quod autem ἀκαίρως δὲ corruptum esse putat atque παρήσω δὲ substitui vult, neminem habebit assentientem. Qui enim fieri potuit, ut παρήσω a librariis in ἀκαίρως depravaretur?

Heimsoethus denique loco obscurissimo ita lucem affundere studet, ut apodosin, quae lateat in ἀκαίρως δὲ — ἀπεύχεται, sic conformet:

ἀκαί -

ρως τε δυσφιλὲς γαμή -

λευμ' ἀπεύχομαι δόμοις

γυναικοβούλους τε μήτιδας φρενῶν

atque a verbis ἐπ' ἀνδρὶ τευχεςφόρῳ κ. τ. λ. novum enuntiatum incipere statuat

ἐπ' ἀνδρὶ τευχεςφόρῳ,

ἐπ' ἀνδρὶ δῆοισιν ἐγκότῳ σέβας·

„Dem Manne“ inquit „(heisst es im Gegensatz zu dem Weibe, welches sich der Waffen in böser Weise bedient), der in Waffen ist, dem Manne, der den Feinden gegenüber steht, wohnt Ehrfurcht bei (d. h. allen Respect vor dem Manne)“ — — „Und nun folgt der Gegensatz vom Weibe: τίῳ δ' ἀθέρμαντον ἔστιαν κ. τ. λ.“

At μήτιδες γυναικόβουλοι φρενῶν neque sic nude poni possunt, consilia enim mulierum per se ipsa non sunt abominanda, et scelus Clytemestrae, in quo exemplo θηλυκρατοῦς ἀπερώτου ἔρωτος summa rei agitur, hoc loco quamquam oblique tamen simili diligentia perscribendum erat, qua Althaeae et Scyllae facinora, in quibus describendis multus est chorus. Itaque necessario μήτιδες γυναικόβουλοι copulantur cum iis quae sequuntur ἐπ' ἀνδρὶ τευχεςφόρῳ κ. τ. λ. (v. 991 ἦτις ἐπ' ἀνδρὶ τοῦτ' ἐμήσατο στύγος). Qua de causa nec emendatio nec interpretatio Heimsoethi probari potest.

Nos quamquam facere non possumus quin ab omnibus, qui adhuc hanc stropham explanare conati sunt, dissensiamus, tamen apud eos fere omnes aliquid reprehendisse nobis videmur, quod ad superandas loci difficultates non nihil momenti affert. Magnam offensionem habet ἀκαίρως δὲ, maiorem δηλοῖς ἐπικότῳ, maximam vero σέβας. Quid autem, si statuimus Aeschylum non σέβας scripsisse, sed σέβω, coniunctivum deliberativum, et interrogationis signum post verbum ponimus? Nonne sic demum res expedita videtur? Sensus enim hic est: Quoniam mentionem feci scelerum Althaeae et Scyllae, celebrem ne coniugium illud abominandum et insidias muliebres structas adversus virum armiferum (γαμήλευμ' ἀπεύχετον — σέβω); σέβειν enim non solum est revereri, sed etiam venerari, oratione laudare, celebrare. Suppl. 1026 μῆδ' ἔτι Νειλλοῦ προχοᾶς σέβωμεν ὕμνοις. Inest autem in hac interrogatione sarcasmus quidam, qui chori rem omnium atrocissimam indignantis affectum multo fortius exprimit, quam μνήσομαι, quod scholiasta ex ἐμνησάμην audit, ἀπεύχομαι, ἀπενκτέον, μεγάρω (Hartung.), παρήσω. Apodosis igitur interrogative conformata est. Ea incipit ab ἀκαίρως δὲ; δὲ quod vocare solent ἀποδοτικόν, apud Aeschylum epicae sermonis imitatore nihil habet insoliti. Ag. 198—205 ἐπεὶ δὲ, — μάντις ἔκλαγξεν — ἀναξ δ' ὁ πρέσβυς τότε εἶπε (cf. Bäumlini doct. particul. p. 93); ἀκαίρως nectendum est cum δυσφιλές significatque praeter modum; cf. ea quae de vi substantivi καιρός et adiectivi ἀκαιρος disputavit Naegelsbachius*), quocum consentit Heimsoethus p. 245.

*) l. l. p. 479: 'καιρὸν dici pro iusto modo idque etiam apud Aeschylum nemo negat; cf. Prom. 507 μὴ νυν βροτῶς μὲν ὠφέλει καιροῦ πέρα. Agam. 787. Ἄκαιρον igitur id est quod iustum modum excedit.'

Jam sublata difficultate, quam *σέβας* et *ἀκαίρως* δὲ attulerunt, accedimus ad illud *δήϊοις ἐπικότω*. Dindorfius recepit *δάοις ἐπικότω*, sed quid hoc loco bellator, qui hostibus irascitur vel irascebatur, velit, equidem non video. Aliud certe adiectivum scholiastam legisse patet ex scholio adscripto: *ἐπ' ἀνδρὶ φοβεροῦ καὶ σεβαστῷ καὶ παρὰ τοῖς πολεμίοις*; qui quod *σεβαστῷ* adiungit, documento est veram lectionem *σέβω* iam in substantivum *σέβας* depravatam esse, quod autem *φοβεροῦ* habet, interpretari mihi videtur adiectivum *ἐμφόβω*, terribili hostibus. Soph. O. C. 39 *αἱ γὰρ ἔμφοβοι θεαὶ σφ' ἔχουσι*. Scribendum igitur erit

ἐπ' ἀνδρὶ δήοισιν ἐμφόβω σέβω;

At nonne *κακοφωνία* quaedam inest in eodem exitu adiectivi et verbi, *ἐμφό-βω* et *σέ-βω*? Non inest; iam tales exitus Aeschylus non respuit: Prom. 28 *φιλανθρώπου τρόπου*, ib. 608 *δυσπλάνη παρθένη*, Eum. 754 *τοὺς ἐμοὺς δόμους*. Agamemno autem ideo *ἔμφοβος δήοισιν* praedicatur, quo magis emineat sceleris a Clytemestra perpetrati indignitas. Nam haec dicit chorus: Qui vel hostibus terrori fuit, eum non verita est uxor turpiter mactare.

Tales igitur tali viro structas a muliere insidias abominatur chorus.

*τίω δ' ἀθέρμαντον ἐστὶαν δόμων
γυναικείαν ἢ ἄτολμον αἰχμάν.*

Sic enim cum Naegelsbachio scribendum erit, cuius interpretatio huius loci una omnium optima mihi videtur esse. 'Colit, inquit, chorus focum aedium *ἀθέρμαντον*, hoc est ignito consceleratae mentis furore carentem — colit idem *γυναικείαν ἢ ἄτολμον αἰχμάν*. Facile intellegitur *αἰχμάν* esse pro sceptro idque pro regimine muliebri (cf. Prom. 450. Agam. 483); ergo probari sibi chorus dicit reginam mulierem scelerata carentem audacia.'

Tota igitur strophā sic restituenda mihi videtur:

ἐπεὶ δ' ἐπεμνησάμην ἀμειλίχων

πόνων, ἀκαίρως δὲ δυσφιλὲς γαμήλευμ' ἀπεύ-
 χετον δόμοις
 γυναικοβούλους τε μήτιδας φρενῶν
 ἐπ' ἀνδρὶ τευχεςφόρῳ,
 ἐπ' ἀνδρὶ δῆγοισιν ἐμφόβῳ σέβῳ;
 τίω δ' ἀθέρμαντον ἐστίαν δόμων
 γυναικείαν τ' ἄτολμον αἰχμάν.

IX.

697 νῦν δ' ἤπερ ἐν δόμοισι βακχείας καλῆς
 ἱατρὸς ἐλπὶς ἦν, παροῦσαν ἐγγράφει.

Stulti et arrogantis esse videtur putare per scopulos multorum naufragiis infames faustum sese iter tentare posse. Sed tamen τοῦργον ἔστ' ἐργαστέον, vel cum eiusmodi probri periculo.

Priusquam autem ad ipsos scopulos accedamus, quaerendum est, utri personae versus οἱ γὰρ, κατ' ἄκρας κ. τ. λ. et qui consequuntur, sint tribuendi, Clytemestrae an Electrae. Illius esse non possunt, quamvis Weilius affirmet rem ipsam clamare nullius esse nisi Clytemestrae. Nam simulare dolorem, dissimulare gaudium reginam decet, at tantum prae se ferre luctum, ut exclamet κατ' ἄκρας ὡς πορθοῦμεθα, φίλων ἀποψιλῆς μετὴν παναθλίαν, ἤπερ βακχείας καλῆς ἱατρὸς ἐλπὶς ἦν, vel a Clytemestrae persona abhorret. Quid enim est causae, quod coram ancillis, quae eam probe norunt, et coram iis, quos peregrinos et rerum domesticarum prorsus ignaros esse putat, tam effusi doloris simulatione utatur? Immo nuntio insperato obstupefacta conticuit et dolorem simulabat vultu, ut nutrix postea testatur v. 738 θέτο σκυθροπῶν ἐντὸς δομμάτων γέλων (nam sic legendum arbitror). Nimii illius doloris simulatio magis convenit Electrae, ut iam Klausenius viderat. Egressa enim ex aedi-

bus *) morem gerens mandato Orestis, ut se adiuvet, si-
cubi eius rei opportunitas praebeatur (v. 579), has simula-
tas lamentationes profert, ut eo quod nuntio se fidem ha-
beré testetur, eius veritatem manifestam atque haud dubiam
Clytemestrae affirmet. Accedit quod ita demum et perspi-
citur, quo spectent ea, quae infra Clytemestra dicit v. 717
κοινώσομέν τε κοῦ σπανίζοντες φίλων βουλευσόμεθα;
his enim verbis oblique perstringit Electram, quam lamen-
tantem audivit *φίλων ἀποψιλοῖς με*; et extremi versus
fictae orationis, de quibus quaerimus, recte intellegi et
emendari posse videntur. Quos nuperrime Heimsoethus sic
restituit:

*νῦν δ' ἢ πάρῃν δόμοισι βακχείας καλῆς
ἱατρὸς ἐλπίς, ἢ φανισμένην γράφεις,*

nixus scholiorum auctoritate, quorum alterum ad v. 697
adscriptum habet *ἢ τοῖς οἴκοις ἱατρικὴ ἐλπίς τῆς ἀγαθῆς
εὐφροσύνης. νῦν δὲ ἀπώλετο*, alterum ad v. 699 *τάξον
αὐτὴν ἀφανισθῆϊσαν ἀρᾶ*. At mihi lectio *ἢ περ ἐν
δόμοις* vel contra Scholiastae auctoritatem retinenda vide-
tur. Electra ambigue loquitur: *ἱατρὸς ἐλπίς* palam ad
Orestem referri vult, tecte simul significat spem, quam Cly-
temestra et Aegisthus conceperint, iam ad irritum cadere. Du-
plicem igitur spem Electra notat, alteram ipsius, alteram
Clytemestrae, atque huic ambiguitati bene convenit *ἐν δό-
μοις*. Haec amphibolia etiam in causa est, cur oratio sit
conformata *ἀνακολούθως: καὶ νῦν Ὀρέστης — νῦν δ' ἢ περ
ἐν δόμοισι — ἐλπίς ἦν*. Ne enim ad Orestem solum spec-
tet oratio, quod si fieret, verba male ominata esset habi-
tura, Electra eam ita flectit, ut in universum dicat spem,
quae *ἐν δόμοις* fuerit, iam evanuisse. Sed quid *ἢ φανισμέ-
νην γράφεις* sibi velit, equidem non video. Participium

*) Tres semel in scaenam prodiisse actores hodie nemini mirum
videbitur. cf. Sommerbrodt. de Aeschylī re scaenica II, 50. 51.

ἠφανισμένη est illud quidem per se probandum atque commendatur scholiastarum consuetudine tempus perfectum per aoristum explicandi (cf. ea quae Heimsoethus l. l. p. 200 attulit exempla); sed *γράφεις* ferri non potest. Comparat quidem vir doctissimus Plat. Legg. 955 A *ἐὰν ὁ κωλύων ἀγωνίζεσθαι νικήσῃ, τὰ τε νικητήρια τῷ διακωλυθέντι δίδοναι καὶ νικήσαντα γράφειν ἐν ἱεροῖς οἷς ἂν ἐθέλῃ*, verum, cum hoc loco Plato leges scribat de certaminibus gymnasticis vel musicis et, quis a moderatoribus in templis sit inscribendus victor, apparet locum Platonicum nihil afferre ad solvendum illud quod vere dixeris aenigma *γράφεις*.

Mihi locus corruptus fortiore remedio egere videtur: resecanda censeo ulcera duo *παροῦσαν* et *ἐγγράφει*. Participium *παροῦσα* vel, iunctum cum *ἐγγράφει*, *παροῦσαν* nihil aliud est nisi glossema verbi *ἦν*, quod quomodo fieri potuerit ut in textum irreperet, optime docuit Heimsoethus p. 201; *ἐγγράφει* autem inde natum mihi videtur, quod aliquis *διορθωτής* correctioni nescio cui, quam versui depravato adhibuit, notissimum illud *γράφε* adscripsit, quod postea in versum ipsum temere fluxit atque in metri necessitatem ita redactum est, ut in *ἐγγράφει*, sicut *παροῦσα* in *παροῦσαν*, corrigeretur. Exterminanda sunt igitur haec foeda glossemata, quibus critici mirum quantum indulserint. Verae autem manus vestigia servarunt scholia duo, unum ad v. 698: *ἡ εὐφροσύνη τῶν βασιλείων οἴχεται*, alterum ad v. 699: *τάξον αὐτὴν ἀφανισθεῖσαν ἀρχῆ*, quae sequentibus nobis non dubium est quin poëta scripserit *ἀφαντος οἴχεται*. Hoc autem Aeschyleum esse patet ex versu 776 *Ὅρεσθης ἐλπίς οἴχεται δόμων*, Ag. 657 *αἱ δὲ (νῆες) ὄχοντ' ἀφαντοί*.

Locus igitur emendate sic scribitur:

*νῦν δ' ἦπερ ἐν δόμοισι βακχείας καλῆς
λατρὸς ἐλπίς ἦν, ἀφαντος οἴχεται.*

X.

Stasimi alterius antistropham β' a foedis interpolationibus critici perpurgaverunt. Sic Naegelsbachius l. l. p. 494 adhibitis Seidleri Blomfieldi Bambergeri Engeri curis eam hunc in modum sanavit:

σὺ δὲ θαρσῶν, ὅταν ἦκη μέρος ἔργων
 ἐπαύσας πατρὸς ἀδᾶν
 θροομένῃ τέκνον
 πέριαν' οὐκ ἐπίμομφον ἄταν.

hoc sensu: 'tu vero fidens, quando venerit officium agendi, patris illi vocem acclamans, ubi te filii nomine compellabit, perfice ultionem probro carentem'.

Antistrophae sic sanatae numeri accurate respondent strophae alteri, qualem restituit Seidlerus, Dindorfius probavit. At summae offensionem est πατρὸς ἀδᾶν. Naegelsbachius patris vocem eam interpretatur, qua si Orestis loco foret, pater usurus esset; esse igitur: 'exclamanti Clytemestrae filii regerito interfecitrix mariti'. At primum, si vera esset haec interpretatio, in illo πατρὸς ἀδᾶν ἐπαύσας summa esset dicendi obscuritas. Nam quis Graece loquentium ἀδᾶν πατρὸς intellexisset vocem, qua usurus pater esset, si Orestis loco foret? Deinde, si mater exclamaverit 'filii', Orestes filius ei non acclamabit 'mariti interfecitrix', sed 'patris interfecitrix'. [Heimsoethus qui paulo aliter antistropham restituit, sed πατρὸς ἀδᾶν et ipse intactum reliquit, sic explicat p. 269: 'der Genetiv ist der dichterische Ausruf für den Ruf „Vater“', ut sensus sit: exclamanti Clytemestrae 'filii' regerito 'pater'. Id nullo modo recte se habere potest. Nimirum matri satis est exclamare filii: nam in hac ipsa compellatione inest admonitio pietatis; at filius, si voce responsurus est ea, qua matrem impietatis in patrem coarguit, non potest exclamare pater', sed 'patris interfecitrix.' Quod infra dicentem

facit poeta. Nam ubi Clytemestra his verbis 896: *ἐπίσχεσ ὦ παῖ, τόνδε δ' αἰδεσαι, τέκνον, μαστὸν* vitam suam deprecari et pietatis admonere filium studuit, Orestes, cum diu haesitasset, tandem adhortante amico confirmatus animo matri dicenti *ἐγὼ σ' ἔθρεψα, σὺν δὲ γηράναι θέλω* respondet: *πατροκτονοῦσα γὰρ ξυνοικήσεις ἐμοί*; Atque haec quidem vox latere mihi videtur in scriptura vitiosa *πατρὸς ἀνδάν*. Nimirum qui meminerit, in codicibus literas *A, A, A* et rursus *Y* et *OI* inter se permutatas esse, ei non mirum videbitur, si *πατρὸς ἀνδάν* depravatum ex vocativo *πατραλοία* esse iudicamus. *Πατραλοίας* est et interfector et interfectrix patris: cf. Lob. Par. p. 268. Quemadmodum autem *πατροκτόνος* non solum in filio vel filia patris occisore dicitur, sed etiam apud Aeschylum in Aegistho et Clytemestra, quod patrem Orestis occidissent, ut v. 973 *ἴδεσθε — πατροκτόνους τε δωμάτων πορθήτορας*, 1027 *μητέρα — πατροκτόνον μίασμα*, 911 *πατροκτονοῦσα γὰρ ξυνοικήσεις ἐμοί*, ita nomen *πατραλοίας* prorsus synonymum eandem vim habere consentaneum est. Hanc autem vocem non solum Aristophani comico aut prosae orationis scriptori, ut Platoni, propriam esse documento est nomen *μητραλοίας* de Oreste, qui aliis locis *μητροκτόνος* et *μητροκτονεῖν* dicitur, in Eumenidibus bis dictum, v. 152 et 210.

Jam vix quidquam ad lectionis integritatem in strophis sic emendata desiderabitur:

*σὺν δὲ θαρσῶν, ὅταν ἦκη μέρος ἔργων,
ἐπαῦσας 'πατραλοία'
θρεομένα 'τέκνον'
πέραιν' οὐκ ἐπίμομφρον ἄταν.*

XI.

946 *ἔμολε δ' ᾧ μέλει κρυπταδίου μάχας δολιόφρων
ποινά.*

Auratatum constat illud ᾧ correxisse in ᾧ, quod ample-

xus Blomfieldus est. 'Manifestum est' inquit, 'Poenam esse, $\tilde{\alpha}$ μέλει κρυπταδίου μάχας'. Idem nuper defendit Heimsoethus p. 278, monens illi ἔμολε μὲν δίκαι in stropha $\acute{\alpha}$ respondere hoc ἔμολε δ' $\tilde{\alpha}$ μέλει, illi βαρύνδικος ποινά hoc δολιόφρων Ἴτα *). At si illi versus inter se concordant, ut concordant, sequitur, etiam voci Πριαμίδαις aliquid oportere in versu antistrophico respondere: nam Πριαμίδαις non est, ut χρόνω in eodem versu, vox secundaria, sed primaria, sicut voces ἔμολε et ποινά. Et respondet mea quidem sententia dativo Πριαμίδαις enuntiatum relativum $\tilde{\omega}$ μέλει κρυπταδίου μάχας, per quod Aegisthū significari iam scholiasta vidit. At qui fieri potest, ut is, qui dolosae necis auctor fuit, dicatur $\tilde{\omega}$ μέλει? Sane dici non potest atque praesens μέλει viris doctis fraudi fuit, ut aut $\tilde{\alpha}$ pro $\tilde{\omega}$ aut, ut Ahrensius, pro ποινά legi vellent Ἐρμῆς. Miror fugisse criticos, quos quidem noverim, emendationem in aperto positam $\tilde{\omega}$ μέλεν, quae confirmatur a scholiasta haec adnotante: τῷ Ἀγίσθῳ ἔμολεν ἡ ποινή τῷ ἀποκτείναντι δόλῳ τὸν Ἀγαμέμνονα (de elisione augmenti μέλεν satis est testari Bekker. hom. Blätter p. 174). His de causis legendum est:

ἔμολε δ' $\tilde{\omega}$ μέλεν κρυπταδίου μάχας δολιόφρων ποινά.

*) Sic enim legendum putat pro ποινά, at cf. Rossbachi de Choe-phorum Cantico quinto commentationem, Vratislav. 1862 p. 4.

0 003 053 182 6

SEPT. 21, 1867.